

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد: علی قاسمی، ۱۳۹۶

حقیقت زمان و مکان از نگاه متکلمین و فلاسفه اسلامی

مبحث زمان و مکان از جمله مباحث مهم فلسفی است که همواره مورد توجه اندیشمندان و فیلسوفان بوده، و پیوسته تازگی و طراوت خود را حفظ کرده، و هیچ‌گاه دستخوش کهنگی و پژمردگی نگشته و پرونده‌ی آن به بایگانی سپرده نشده است. تبیین حقیقت مکان و زمان دشوار بوده و مستقیماً مورد تجربه حسی واقع نمی‌شوند. مکان در فلسفه مفهومی است قیاسی و انتزاعی که از مقایسه دوشی از دیدگاه خاصی بدست می‌آید که عبارت است از گنجیده شدن یکی در دیگری و در حقیقت گنجایش و حجم یکی از آنها است که با دیگری سنجیده می‌شود و همین حجم منشأ انتزاع مفهوم مکان است. دو عنصر زمان و مکان در بخش اول (حسّیات استعلایی) قرار دارند؛ یعنی دو صورت ذهنی‌اند که حسّیات استعلایی آن‌ها را مانند دو لباس بر مدرکات حسّیات تجربی می‌پوشاند. همچنین به واسطه زمان و مکان، ارتباط مکان‌های مدرکات حسی را در مکان، و تقارن و تعاقب آن‌ها را در زمان نظم می‌دهد. باز به واسطه همین مکان و زمان است که ریاضیات صرف ممکن می‌شود؛ چون صورت‌های ذهنی، که ملازم ضرورت و کلیت است، برای ریاضیات عرضه می‌شود.

ارسطو پس از افلاطون با دید طبیعی و مکانیکی که به آفرینش داشت زمان را نتیجه حرکت دایره وار و مستمر اولین فلک (آسمان مادر)، دانست، حرکتی که بنظر او از بیرون بر او وارد شده و وجود آفریدگاری را ثابت می‌کرد و نیز ابن سینا درباره مکان چنین می‌گوید؛ طبیعت در ذات خود ثابت است و حرکت در جوهر امکان‌پذیر نیست. به بیان او، حرکات اموری عرضی می‌باشند که بیرون از ذات جهان مادّی‌اند. وی حرکت را شش قسم دانسته، به انکار حرکت در جوهر پرداخته و زمان را مقدار حرکت فلک اقصی شمرده است. در این پژوهش به بررسی حقیقت زمان و مکان از نگاه متکلمین و فلاسفه اسلامی می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: مقوله زمان، مقوله مکان، فلسفه، متکلمین.

شماره‌ی پایان‌نامه: ۱۲۷۲۰۴۱۰۹۵۲۰۰۳

تاریخ دفاع: ۱۳۹۶/۰۶/۲۸

رشته‌ی تحصیلی: فلسفه و حکمت اسلامی

دانشکده: علوم انسانی

استاد راهنما: دکتر حسین بهروان

M.A. Thesis:

Indeed, time and place of the look of theologians and philosophers

The topic of time and place is one of the most important philosophical topics that has always been of interest to scholars and philosophers, and has consistently preserved its freshness and freshness, and has never experienced aging and wilting, and its case has not been deposited in archives. Explanation of the truth of place and time is difficult and not directly experienced by sensory experience. The place in conceptual philosophy is a kind of analogy and abstraction that is obtained from the comparison of the concept from a particular point of view, namely, the inclusion of one in another and, in fact, the capacity and volume of one of them, which is measured by the other, and this is the origin of the abstraction of the concept of place. The two elements of time and place are in the first part (transcendental senses), that is, two mental forms whose transcendental senses cover the empirical senses as two dresses. Also, due to time and place, the arrangement of the places of sensory doctrines in the place, and the symmetry and pursuit of them in time. It is again due to the same place and time that mathematics is possible only because the mental forms, which are related to necessity and totality, are offered for mathematics. Aristotle, after Plato, with the natural and mechanical vision created by him, considered time as the result of the circular and continuous movement of the first creature (the heaven of the mother), the movement which he saw from outside and proved the existence of Creation, and also Avicenna It says about the place: nature is constant in nature, and movement in matter is not possible. In his words, movements are transversal matters that are outside the essence of the material world. He considered the movement to be six, denied the movement in the ink, and considered time as the amount of motion of the universe. In this research, we examine the truth of time and place from the perspective of Islamic theologians and philosophers